

greven

Het menselijk tekort maakt ons juist creatief

'Slechts in de individualiteit is leven, en alle individualiteit rust op duistere grond', schreef de Duitse filosoof Schelling (1775-1854). Denken maakt treurig, zegt schrijver George Steiner Schelling na. Vanwege die duistere grond. Neem nu het denken over levensvragen. Als het er echt op aankomt, hebben wij geen afdoende antwoorden. Alle waarheidsuitspraken van welke ideologische, filosofische, religieuze of historische aard ook, zijn vroeg of laat aan herziening toe. Nooit stoot het denken door tot onaanvechtbare, eeuwige waarheid. Dat alles stemt Steiner melancholiek. Zo veel inspanning, zo veel vergeefsheid.

Melancholie is een mooi gevoel. Er zit iets in van de zaken accepteren zoals ze zijn en daar vrede mee hebben. Maar is Steiners melancholie onontkoombaar? Absoluut niet, zegt godsdienstfilosoof Willem Drees. Hij zit hetzelfde menselijk onvermogen het waarom van de dingen te kennen, te weten wat de dag van morgen ons brengt of met zekerheid te kunnen zeggen dat er een god is. Zelfs onszelf zullen we nooit tot in de diepte kennen. Maar waar Steiner melancholisch voelt, ziet Drees alleen maar

zo veel inspanning, zo veel

zo veel vergeefsheid

kansen. Inderdaad, we kennen het waarom van de dingen evenmin als de absolute waarheid.

Drees verwijst naar de vijftiende-eeuwse theoloog Nicolaas de Cusa (Cusanus). Zijn hoofdwerk heette 'De docta ignorantia'. Over geleerde onwetendheid. God, zei Cusanus, valt niet te kennen. Drees is het daar geheel met eens. Er is een onoverbrugbare kloof tussen God en schepping. Verder dan agnosticisme, een erkenning van niet-weten, kom je niet. Maar laat het dan wel, à la Cusanus, een geleerd, en geen lui agnosticisme zijn.

Drees ziet zichzelf als zo'n geleerde agnosticus. Eindeloos bezig met de godsvraag. Ook al blijft God onkenbaar. Steiner werd daar melancholiek van. Drees geïnspireerd. Hij wil zich niet met Mozes vergelijken, laat staan met Jezus. Maar was het bij hen anders?

Steiner heeft meer redenen voor melancholie over het menselijk denken. Overmoedig als we zijn, denken we dat we via ons denken ons leven sturen. Ongeveer zoals een ruiter zijn paard. Helas, vaker handelen we eerst en bedenken

agenda

- Een ander mensbeeld rond lichamelijkeheid, cursus, va 12/01 19.30-22u, Centrum La Verma, Derkinderenstraat, Amsterdam.
- De twijfelaar een pionier, lezing Boele Tisma, 12/01 20u, NPB-Gebouw, Piersonstraat 4, Zelhem.
- Ploeteren in de prut, interview met Willem van der Ham, 13/01 20u, café P'96, Prinsengracht 96, Amsterdam, www.historischcafe.nl.

daar later een reden bij. Als we zo'n reden tenminste kunnen verzinnen. Hoe vaak gebeurt het niet dat we geen flauw benul hebben waarom we iets deden of nalieten?

En dan nog iets. Steeds zijn we op zoek naar het volmaakte. Zonder het ooit te bereiken. Terwijl ik dit schrijf, verdringen zich in mijn hoofd gedachten, intuïties en intellectuele ingevingen. Tot aan de rand van de taal. Maar slagen ze er in door te breken, zodat ik het ideale stuk schrijf, waarin ik precies weer-geef wat ik denk en voel? Welnee. Altijd blijft het resultaat achter bij wat wij ervan verwachten. En als onze ervaringen al eens onze stoutste dromen overtreffen, valt het nog tegen.

Toen roken nog mocht, werd in films, maar niet alleen in films, na de daad nogal eens een sigaretje opgestoken. Geen bezigheid die wijst op intense vervulling van diepste verlangens. Het volmaakte bereiken we niet. Zelfs tot het formuleren van onze diepste verlangens zijn we niet in staat. Ook dat vervult Steiner met melancholie.

Drees kent datzelfde tekort, dezelfde onmacht het volmaakte te bereiken en verlangens te formuleren. Maar ook ditmaal stemt hem dat niet melancholiek. Religies ziet hij als reflecties op het leven. Zoektochten naar levenswijsheid. Ga zelf op zoek in de 'old time religion', wat zij aan wijsheid over het le-

ven, wat zij aan wijsheid over het leven in zich bergt en gebruik dat in een eigen verhaal dat vertelt hoe de wereld in elkaar zit, welke waarden er toe doen en welke niet. Zo'n verhaal is altijd stukwerk. De volmaakte levenswijsheid vind je nooit. Erg? Welnee. Reden tot melancholie? Integendeel, het maakt ons creatief. Als het ene verhaal niet meer voldoet, maken we een ander.

In het voetspoor van Schelling zag Steiner een duistere grond waarop iedere individualiteit rust. Nooit bereikt de mens dat duistere fundament in zichzelf of de wereld buiten zichzelf. Drees loopt zich niet stuk op een diepste kern in of volmaakte waarheid buiten onszelf. Hij is diep doordrongen van de onmogelijkheid De Waarheid, door God of in een wetenschappelijke theorie, te kennen. Het gaat hem om levenswijsheid. Die zal uit onszelf moeten komen. Door creativiteit en inspiratie die genoeg nemen met tijdelijke, onvolmaakte resultaten. Peter hebben we niet. Zo'n mens kent geen melancholie.

Jan Greven

George Steiner: **Waarom denken treurig maakt. Tien (mogelijke) redenen.** Klemert/Pelckmans €14,95, ISBN 978906870530.

Willem B. Drees: **Religion and Science in Context. A Guide in the Debates.** Routledge, €65, ISBN 9780415556170.

- De vier tijdperken van de hindoes, lezing, 13/01 20u, Blavatskyhuis, De Ruyterstraat 74, Den Haag.
- Goed oud worden, lezing dominicaan Piet Struik (83), 13/01 14u, 1ste Nieuwstraatthof 2, Rotterdam, www.kloostertuin.nl.
- God als functie, kan dat wel? Lezing Manuela Kalsky, 14/01 19.45u, Oecumenisch Leerhuis, De Bron, Einthovenstraat 28 Assen.

Prachtig Remonstrant

Museum Catharijneconvent en dagblad Trouw presenteren deze week 'Prachtig Remonstrant' - portretten van remonstranten. Het museum toont vanaf 14 januari de vier hierbij afgedrukte foto's plus drie andere portretten, naast prenten uit het remonstrantse verleden.

Arminius en zijn nazaten

FOTO'S PAUL BREUKER

TEKST MONIC SLINGERLAND

Remonstranten mogen best meer kinderen krijgen, adviseert Christiane Berkvens in de glossy Arminius. Met 84 pagina's glim, glimlach en vuurwerk viert de Remonstrantse Broederschap het vierde eeuwfeest. Klein is dit kerkgenootschap van vrijheidslievende christenen. Terwijl ze toch zo tolerant zijn, en vol goede moed en dito bedoelingen. Arminius, de voorvader der remonstranten, was allesbehalve iemand die alles eigenlijk wel goed vond. Hij stond pal voor zijn principe dat de mens wel degelijk zelf iets te willen heeft. Anders dan Calvin, dus. Maar wel even streng.

Remonstranten herdenken aanstaande donderdag dat het 400 jaar geleden is dat de 'Remonstrantie' werd ondertekend. Dat verzoekschrift - met daarin opvattingen van Arminius die in 1609 was overleden - ging over een lopend debat over de predestinatieleer en was gericht aan de Staten van Holland.

Vier eeuwen later blijkt het lastig, om een principe van vrijheid en tolerantie breed aan de man te brengen. Zoveel persoonlijke vrijheid is er nu, dat er eerder behoefte lijkt aan grenzen. Precies daar ligt de uitdaging voor de remonstranten van nu. Gedreven, in de geest van Arminius, verdedigen ze nog altijd de vrije wil. Als geen ander ervaart de remonstrant dat er grenzen zijn aan vrijheid, en vooral, waar die liggen.

In Arminius komen zeven remonstranten aan het woord over principes, over de grenzen van de vrije wil. Trouw werkte mee aan de totstandkoming van de glossy en laat vandaag vier van hen aan het woord over remonstranten in de 21ste eeuw.

Glossy Arminius, uitg. Boekencentrum/Remonstrantse Broederschap, 84 blz., 6,50 euro.

'Prachtig Remonstrant', tentoonstelling over remonstrants heden en verleden, Museum Catharijneconvent, Lange Nieuwstraat 38 Utrecht.

Christiane Berkvens-Stevelinck (63) voorganger van de remonstrantse gemeente in Rotterdam en Breda

„Het zilveren vaatwerk van de gemeente in Rotterdam heb ik nog niet gebruikt. Ik ben daar sinds 1 september voorganger. Vele remonstranten vieten het avondmaal maar twee keer per jaar. Waaronder dat is...“

Het wordt beleefd als zwaar, als iets dat meer met de dood te maken heeft dan met delen. Er is soms schroom om aan het avondmaal te gaan. Niet uit een gevoel van zondigheid, maar juist door het ontbreken van dogma's rond de sacramenten. Het is meer een kerk van het woord dan van het teken. Ondanks die schroom wel heel gastvrij. Iedereen mag aan het avondmaal, gedoopt of niet gedoopt.

Na mijn vertrek uit de rooms-katholieke kerk heb ik een jaar vrijgenomen om rond te kijken. Bij de remonstrantse broederschap vond ik warmte, vrijheid en de afwezigheid van dogma's.

Ik zie het als mijn taak, ook mensen buiten de kerk te instrumenten aan te bieden die we hebben. Die instrumenten, zoals rituelen voor doop, huwelijk en uivaart, daar moet je als kerk niet op gaan zitten.

Wat remonstranten moeten doen om te blijven bestaan? Meer kindertjes krijgen, zou ik zeggen. Nee, we zullen naar een structuur moeten met een aantal grote gemeenten die de zorg dragen voor kleinere kerken, zoals huiskerken. In de Nederlandse cultuur zullen mensen altijd bij elkaar komen rond een boek of een discussiepunt.

Ons erfgoed, vrijheid en verdraagzaamheid, verdient het doorgegeven te worden. We moeten de algemene verrechtiging tegengaan. Er zijn niet veel herfels nodig om een paard te laten lopen.

pen.”

Ivo Opstelten (65) oud-burgemeester, nu voorzitter van de VVD

„Op zondagochtend zit ik in de skiff, of roei ik in de acht. Ik ben niet zo'n kerkganger. Ik voel geen enkele verplichting. Noem mezelf hoogstens remonstrants geïnteresseerd.“

Ik mocht als directeur-generaal Ien Dales dienen, toen minister. Zij kerkte in de Dom. Zij vond het allemaal heel vrijblijvend, het remonstrantse geloof. Dat vond ik niet. Je staat ergens voor.

Ik hecht, zeker als liberaal, sterk aan de keuze voor de vrije wil. Politiek gezien is die vrijheid wel verbonden met verantwoordelijkheid.

Democratie betekent ook grenzen trekken. Je moet staan voor je vrijheid. Ook voor de vrijheid van godsdienst. Ik ga me niet bemoeien met welke godsdienst mensen hebben. Voor mij is het ook niet belangrijk waar mensen vandaan komen. Het gaat erom, mensen de kans te geven hun talenten aan te boren.

Privé hanteer ik een ijzeren ring. Mijn gezin en mijn beste vrienden zitten daarbinnen. Ik ken veel mensen, maar dat zijn niet allemaal vrienden. Als iemand me erin luist, dan is er voor mij een grens. Ze merken het misschien niet, maar het wordt dan niets meer.

Dat ik na de moord op Pim Fortuys als burgemeester van Rotterdam besloot, het stadhuis open te stellen voor een condoleance, was niet bewust geïnspireerd door kerkelijke traditie. Het was een intuïtief besluit, en ik heb daar een gelukkige hand in gehad. Het bleek deëscalerend te werken, de spanning ging eraf.

Het dalen van het ledental mag geen reden zijn om iets te veranderen bij de Broederschap. Het is geen bedrijf en geen politiek, waarbij even de verkiezingen gewonnen moeten worden. Zo'n aanpak kan niet bij een geloof.”

Liesbeth Lenselink (34)
voorzitter remonstrante
jongerengemeente Arminius

„Ik was achttien, zat in mijn eindexamenaar. Helemaal happydepeppy. Samen met een jongerengroep uit onze kerk trokken we een week op met Joegoslavische jongeren die in Crálo in een asielzoekerscentrum zaten.

Het was tijdens de Joegoslaviëoorlog. Best heftig, om met Serven, Bosnische moslims en katholieke Kroaten samen dat project te doen. *Bridges of tolerance*, heette het. We zongen samen een lied over tolerantie en we bouwden een echte brug. Met sommigen heb ik jaren contact gehouden.

Er waren meer internationale contacten via de kerk. Mijn zus ging op haar zestiende voor een uitwisseling naar Zambia, mijn ouders hebben nog steeds contact met mensen uit de voormalige DDR.

Ik ben bezig aan mijn laatste dagen als voorzitter van jongerengemeente Arminius. Ik wist eerst niet veel van de persoon Arminius, maar zie nu dat hij voorvechter was van de vrije wil. Nu zouden we hem hopeloos ouderwets vinden. Hij durfde wel twijfel toe te laten. Dat heeft hem veel gekost, hij is verstoppen. Als je zo radicaal opstelt, en verstoppen wordt, kun je je bevrijd voelen, maar ook bedreigd.

Ik werk nu, sinds een paar maanden, voor de mensenrechtenorganisatie *Peace Brigades international*. PBI zorgt voor fysieke begeleiding door vrijwilligers, van mensenrechtenactivisten in landen als Colombia en Indonesië, zodat die hun werk kunnen doen.

Mijn tip aan de remonstranten? We mogen best wat duidelijker aangeven waar we voor staan. Jongeren willen graag een ijkpunt. Voor mij is het remonstrants zijn vooral een levensstijl, waarbij ik uitga van tolerantie, naastliefde en mijn eigen inbreng.

Marius van Leeuwen (62)
hoogleraar aan het
remonstrants seminarium

„Zo'n stoel timmeren is helemaal niet moeilijk. De twee die ik hier heb staan, heb ik in mijn studententijd gemaakt. Ze zijn naar het voorbeeld van Gerrit Rietveld. Ik kan zo de maten geven van de planken die ervoor nodig zijn. De kast hier in de kamer heb ik ook gemaakt, maar het is flanswerk hoor, het stelt niet veel voor. Ik heb er wel eens op zondagmiddag hier op de stoep aan gezaagd. 'Eindelijk een dominee die aan de weg timmert', zei de buurman.

Mijn vader was ook predikant. Hij was heel vrijzinnig, en ook heel vroom, maar dat vrome bleek vooral uit zijn preken. Bidden aan tafel, dat deden wij nooit. We gaven elkaar een hand en zongen dan: 'Gezegende maaltijd'. Als vriendjes kwamen spelen, merkten ze er niets van dat mijn vader dominee was. Ik ben net zo. Bidden, dat is iets voor de binnenkamer. Dat is wel erg remonstrants, denk ik, dat we rituelen bewaren voor echt belangrijke momenten. We zijn zo bang voor vaste riedels, voor automatismen, dat we van de weestruit helemaal niets doen. Terwijl geloof toch van dierbaarheden aan elkaar hangt. Een remonstrants ritueel is wel het zingen van een bepaald antwoordlied. Als dat niet klinkt, mist er voor sommige kerkgangers iets essentieels.

Zo'n ritueel is voor mij dat ik bij bijzondere gelegenheden deze ring draag, de trouwring van Simon Episcopus. Deze ring is voor de hoogleraar van het remonstrants seminarium, de predikantenopleiding, Episcopus, vanaf 1634 de eerste hoogleraar ervan, schreef de eerste remonstrante belijdenis.

De boodschap die ik vooral wil uitdragen, is dat er voor de moderne mens veel waardevols zit in het goede, oude christelijke geloof.

